

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **Петренко Інни Федорівни** на тему:

«Формування простору класної кімнати

початкової школи України (кінець ХІХ ст. – 1991 р.)»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи. Одним з головних завдань реформування Нової української школи є створення сучасного безпечного освітнього простору, який сприятиме творчому розвитку дітей та їх мотивації до навчання. Під реформою розуміється не лише зміна навчальних програм та засобів навчання, а й дизайн та організація освітнього простору. Отже, створення сучасного ефективного освітнього простору, який комфортний для усіх учасників освітнього процесу – головне завдання реформи НУШ.

Освітній простір – це складова освітнього середовища, який облаштовано так, щоб учень почував себе зручно, а його навчання та виховання відбувалося цікаво та захоплююче. Освітній простір – це не лише навчальні програми, методи, засоби, а все, що оточує учнів, забезпечує створення ефективних умов для розвитку їхніх ключових компетентностей.

Перед українським суспільством стоїть завдання створити такий новий освітній простір в закладі освіти, щоб там хотілося навчатися дітям. Складовими нового освітнього простору визначають: креативний зовнішній та внутрішній дизайн; комфорт та енергоефективність; сучасні умови для навчання, розвитку та спілкування; безбар'єрний простір та умови для інклюзивного навчання; багатофункціональне середовище.

У зв'язку з цим особливого значення набуває потреба комплексного й системного дослідження поглядів педагогів, психологів, гігієністів, архітекторів минулого на проблему формування простору класної кімнати вітчизняної початкової школи в історичній ретроспективі. Адже вивчення продуктивного досвіду уможливить ефективне створення простору класної кімнати сучасної початкової школи. У цьому контексті дисертаційне дослідження Петренко Інни

Федорівни на тему: «Формування простору класної кімнати початкової школи України (кінець ХІХ ст. – 1991 р.)» є надзвичайно актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету «Теоретичні й методичні основи підготовки майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ» (державний реєстраційний номер 0123U100075).

Тема дослідження затверджена вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 31 жовтня 2019 р.), узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 26 листопада 2019 р.).

Наукова новизна роботи. Істотними результатами, що представлені в дисертаційній роботі І. Ф. Петренко, є те, що нею вперше: системно й цілісно розкрито особливості формування простору класної кімнати в контексті суспільно-політичних, соціально-економічних та культурологічних чинників досліджуваного періоду; систематизовано й узагальнено теорію і практику облаштування простору класної кімнати в історії вітчизняної початкової школи в досліджуваних хронологічних межах; комплексно й системно проаналізовано праці вітчизняних педагогів, психологів, гігієністів, архітекторів, у яких розглядалися питання шкільних будівель, організації класних кімнат за означеного хронологічного періоду; з'ясовано, що трансформації у формуванні простору класної кімнати були пов'язані із завданнями, які ставила держава перед системою освіти, з урахуванням науково-педагогічних, ергономічних, антропометричних, гігієнічних та естетичних вимог кожного етапу розвитку освіти й педагогіки.

У процесі наукового пошуку *уточнено* зміст базових понять «класна кімната», «простір класної кімнати», «формування простору класної кімнати». З'ясовано, що класна кімната початкової школи – це основний структурний компонент шкільного простору, головне приміщення у початковій школі, у якому забезпечуються необхідні умови для якісного освітнього процесу й усебічного

розвитку дитини. Простір класної кімнати розглядається як просторово-предметний компонент початкової школи, що включає в себе каркас, шкільні меблі, матеріально-технічне й навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, сукупність та певне розташування яких створює умови для організації навчання. До складників простору класної кімнати віднесено речі, які у школі набувають особливого значення (знаки, символи, стенди, плакати, стіннівки і т. ін.). Формування простору класної кімнати потрактовано як процес побудови, як особливість облаштування простору класної кімнати початкової школи на основі впровадження освітніх досягнень з урахуванням різноманітних чинників: суспільних, економічних, культурно-історичних, архітектурних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, педагогічних, психологічних, соціальних та ін.

Подальшого розвитку в дослідженні набули положення щодо необхідності врахування вимог до шкільних будівель й формування простору класних кімнат, які містилися в державних документах й були органічно пов'язані з постійним розвитком країни, державною політикою в галузі освіти України, специфікою освітнього процесу, матеріально-технічною базою кожного виокремленого етапу.

До наукового обігу уведено невідомі й маловідомі документи й матеріали, які зберігаються в державних архівах України; в музеях різних регіонів України й Польщі, що розширило джерельну базу й уможливило висвітлення особливостей формування простору класної кімнати у визначених хронологічних межах.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що фактичний матеріал стосовно особливостей формування простору класної кімнати початкової школи України у визначених хронологічних межах може використовуватися в оновленні змісту навчальних курсів «Історія педагогіки», «Організація і управління освітнім процесом у початковій школі», «Організація освітнього середовища в НУШ», «Педагогіка новітньої школи», «Теорія і практика сучасної початкової школи», «Освітній процес в історичному вимірі», які викладаються під час підготовки бакалаврів, магістрів, докторів філософії спеціальностей 011 Освітні, педагогічні науки, 013 Початкова освіта.

Матеріали дослідження можуть бути використані у системі післядипломної освіти педагогічних працівників; у написанні підручників, навчальних і методичних посібників, у розробці навчальних дисциплін вільного вибору, при написанні кваліфікаційних робіт, слугувати для розширення тематики наукових дослідницьких проєктів у діяльності гуртків, семінарів і студій.

Окремі положення дисертаційного дослідження можуть бути використані при формуванні освітнього простору класних кімнат закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) НУШ.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Вивчення представленої на рецензування дисертації І. Ф. Петренко дозволяє стверджувати, що мета, задання і предмет дослідження є логічно узгодженими та коректно сформульованими. Використанні дисертанткою методи дослідження забезпечили підґрунтя для вирішення поставлених завдань і, відповідно, досягнення визначеної мети. Представлена джерельна база є достатньою для забезпечення вірогідності та обґрунтованості результатів дослідження. Окреслені хронологічні межі дослідження дійсно є визначальними для розвитку предмета дослідження. У науковій новизні чітко прописаний особистий внесок авторки в розвиток педагогічної науки.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційну роботу викладено на 363 сторінках тексту, із яких 208 – основного тексту, вона складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (431 джерел, з яких 14 – іноземних та 37 архівних і музейних) і додатків. Стиль викладу матеріалів, наукових положень, висновків доступний для сприйняття. Поняттєво-категоріальний апарат дисертації збалансований.

Дисертація має чітку, логічну структуру, яка переконливо відображає логіку дослідницького задуму. У роботі виважено визначено мету й завдання, реалізацію яких повно відображено у висновках. Список використаних джерел оформлено відповідно до нормативних вимог.

Висновки до розділів та висновки до дисертації є ґрунтовними, змістовними, аргументованими, вони сформульовані згідно із завданнями дослідження та засвідчують їх актуальність. Вивчення тексту дисертації І. Ф. Петренко дає

підстави стверджувати, що наукові положення, які висвітлені в дисертації, є обґрунтованими та науково достовірними.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Результати дослідження представлено в 19 працях авторки, з яких 7 відображають основний зміст дисертації, 8 публікацій апробаційного характеру, 4 – додаткових.

На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, які було одержано в результаті проведеної роботи та у друкованих працях, здобувачкою викладено достатньо повно. Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки в різного рівня науково-практичних конференціях (28 конференцій) та на засіданнях кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету (2020–2023 рр.).

Таким чином, в опублікованих роботах достатньо повно викладені питання, що аналізувалися в дисертації. Дисертаційне дослідження вирізняється своєю системністю, цілісністю та ґрунтовністю.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

Водночас, характеризуючи в цілому позитивно наукові здобутки дослідниці, можна висловити і певні зауваження, побажання, пропозиції, а саме:

1. У підрозділі 1.1. здобувачка, визначаючи категорійно-поняттєвий апарат дослідження, здійснила розлогий аналіз категорії «простір» (с.38-40), характеризуючи погляди Демокрита, Аристотеля й ін. З нашої точки зору, представлений матеріал, хоча й містить цікаву інформацію, все ж носить опосередкований характер щодо проблеми дослідження.

2. У підрозділі 1.2 Інна Федорівна здійснила докладний аналіз праць, присвячених проблемі формування простору класної кімнати початкової школи України наприкінці ХІХ ст. – 1991 р. Однак, на нашу думку, здобувачка не уникла деякої описовості: цей матеріал не завжди супроводжується авторською оцінкою й інтерпретуванням в контексті обраної проблеми дослідження.

3. Авторкою здійснено аналіз значного масиву джерел, зокрема, праць з архітектури, гігієни, санітарії, педагогіки, віднайдено маловідомі та невідомі

публікації, які містять цінну інформацію з досліджуваної проблеми, що заслуговує популяризації, тому висловлюємо побажання щодо їх узагальнення і представлення у вигляді хрестоматії.

4. Висновки до розділів та загальні висновки до роботи, хоча й містять вищий рівень узагальнення, проте занадто розлогі, подекуди завеликі за об'ємом.

Проте висловлені зауваження мають переважно дискусійний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку результатів представленої дисертаційної роботи.

Висновок. Дисертаційне дослідження Петренко Інни Федорівни на тему «Формування простору класної кімнати початкової школи України (кінець XIX ст. – 1991 р.)» відповідає вимогам пп. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінетом Міністрів України від 12.01.2022 № 44, зі змінами), які ставляться до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а також наказу МОН України від 12.01.2017 № 40 (із змінами) щодо оформлення дисертаційних робіт. Її авторка – Петренко Інна Федорівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного
гуманітарного університету

Л. М. Баліка

